CU PRIVIRE LA ESENȚA ȘI FUNCȚIILE GENERALE ALE MUZEULUI DE ARTĂ

CRISTIAN BENEDICT

Menirea muzeului de artă, scopul existenței și activității sale este valorificarea socială a operei de artă, adică acțiunea de apreciere și întrebuințare a acesteia, în raport cu semnificațiile, calitățile și proprietățile sale obiective. Muzeul de artă este singura instituție din societate care valorifică opera de artă în primul rînd ca obiect material, în autenticitatea și în unicitatea ei, și unde aceasta nu numai că se află în centrul activității, dar constituie și finalitatea tuturor operațiunilor specifice pe care le îndeplinește muzeul, în folosul societății. Valorificarea nemijlocită a operei de artă este, așadar, prima coordonată a activității muzeului de artă.

De asemenea, muzeul de artă este singura instituție care abordează și folosește opera de artă în individualitatea ei multilaterală, adică ținînd seama de toate semnificațiile și de toate proprietățile ei ca obiect, spre deosebire de celelalte instituții care valorifică opera de artă cu preponderență dintr-un unghi sau altul de considerare. Valorificarea individuală completă a operei de artă este, deci, a doua coordonată a activității muzeului de artă.

În sfîrșit, o a treia coordonată a activității muzeului de artă este aceea că el consideră opera de artă în contextul fenomenului artistic din care face parte, nu în mod livresc, ci obiectic, adică pe baza unui ansamblu de opere de artă. Aceasta înseamnă, în ultima instanță, că muzeul de artă valorifică opera de artă nu în singularitatea ei, ci în pluralitatea ei, adică nu *opera* de artă, ci întotdeauna *opere* de artă, constituite într-un ansamblu, fie permanent, reprezentînd astfel patrimoniul propriu al muzeului, fie temporar, alcătuit în scopul unei acțiuni speciale, de obicei o expoziție temporară.

Așadar, valorificarea nemijlocită, valorificarea individuală completă și valorificarea pe bază de ansamblu a operei de artă, cele trei momente constitutive ale valorificării muzeale, sînt, totodată, cele trei coordonate fundamentale care formează cadrul și baza determinărilor calitative, a căror sinteză definește esența muzeului de artă. De aceea, valorificarea ce se realizează în cadrul muzeului, fiind atît de cuprinzătoare, are o semnificație și o importanță socială cu mult mai mare decît valorificarea pe care o realizează pentru societate alte instituții.

Considerăm că, în primul rînd, valorificarea nemijlocită a operei de artă, adică permanenta prezență vie a acesteia în aproape toate manifestările muzeale, constituie baza primei determinări calitative a muzeului de artă și anume a aceleia care îi definește caracterul primordial, ca instituție, orientarea principală a activității sale în societate, funcția sa cea mai generală. Dar, pentru a elucida acest lucru, trebuie mai întîi să cercetăm care sînt premisele obiective ale acestui caracter.

Ce este în fond acest obiect al valorificării muzeale? El este una din formele conștiinței sociale.

Arta se deosebește în mod esențial de celelalte forme ale conștiinței sociale. Ea se deosebește mai întîi prin aceea că s-a constituit dintr-o formă de însușire practic-spirituală

▶

https://biblioteca-digitala.ro

mult mai cuprinzătoare, și anume din însușirea estetică a realității. În acest sens, arta nu are o existență nemijlocită, în felul în care o au celelalte forme ale conștiinței sociale, care sînt născute direct din zonele realității, specifice fiecăreia, ci mijlocită, cum am spus, prin estetic. De altfel, arta s-a și constituit ca expresia cea mai concentrată și cea mai înaltă a însușirii estetice.

Specificul modalității de constituire a însușirii estetice este dat nu numai de unitatea indestructibilă a senzorialului, afectivului și intelectivului (v. M. Breazu, *Cunoașterea artistică*, Buc. 1960, p. 57, și urm.), care sînt antrenați în actul de cunoaștere și apreciere estetică, dar și, după părerea noastră, de ponderea precumpănitoare a afectivului în acest proces. Emoția este factorul purtător, impulsul ce pune în mișcare întreaga ființă, elementul determinant, în ultima instanță, al trăirii estetice, care este forma de manifestare a însușirii estetice. Această trăsătură caracteristică a însușirii estetice se transmite, evident, și asupra naturii, a funcției sociale a artei, definindu-i specificul.

Dat fiind că însușirea estetică se realizează prin trăirea estetică, care este un proces, în primul rînd, afectiv, că, de fapt, cunoașterea estetică este o cunoaștere *apreciativă*, iar această apreciere este de natură *emoțională*, arta este un act, în ultima instanță, educativ, are un scop și efect social educativ, și anume ea servește educației estetice. Funcția estetică este, astfel, funcția specifică, primordială a artei și, în mod corespunzător, funcția hotărîtoare pentru caracterul autentic artistic al operei de artă. Această funcție le intermediază pe celelalte două — cognitivă și etico-ideologică — care nu sînt, în consecință, decît funcții subordonate.

Iată, așadar, cum *în* opera de artă, obiectivul fundamental al activității muzeului, și *în* valorificarea ei nemijlocită de către acesta, rezidă baza primei sale determinări calitative ca instituție și anume a aceleia care-i definește caracterul primordial de instituție de artă și funcția sa cea mai generală care este cea *educativă*.

Dar opera de artă este polivalentă atît prin semnificațiile, cît și prin proprietățile sale. Ca imagine artistică, ea este produsul talentului și activității creatoare a unui artist plastic și, prin el, a unei biografii, respectiv a unei educații artistice și a unor împrejurări care au determinat crearea sa, a unor influențe, a unei viziuni și concepții artistice; ea este, totodată produsul unei maniere artistice, a unei metode de creație, a unui stil, curent sau mișcare artistică, în ultimă instanță a unui ideal estetic al artistului, în care se exprimă concepția despre lume a acestuia și a clasei sociale căreia îi aparține, precum și a idealului estetic al epocii.

Totodată, opera de artă aparține unui gen artistic — compoziție istorică, compoziție de gen, portret, peisaj sau natură statică. În fiecare din aceste genuri, opera de artă constituie o sursă de informații, de cunoștințe referitoare la conținutul, elementele componente ale imaginii, limbajul de expresie și forma de constituire.

Ca imagine concret senzorială și, în același timp, ca obiect, opera de artă este produsul unei tehnici artistice și a unui material, folosite pentru crearea ei, ea posedă o seamă de proprietăți fizico-chimice. În sfîrșit, în legătură cu aceste proprietăți, opera de artă constituie o sursă de excitație vizuală și o cauză de reacții psiho-fizice.

Valorificarea completă și cea pe bază de ansamblu a operei de artă presupune tocmai cunoașterea tuturor acestor valențe, în virtutea cărora s-a constituit. În acest scop, al cunoașterii, ele fac obiectul de studiu al unor discipline științifice distincte, ca istoria artei, teoria artei, tehnologia materialelor (bazate, pe fizică și chimie), fizio-psihologia și, în sfîrșit, muzeologia — știința valorificării muzeale a patrimoniului unui muzeu. Așadar, valorificarea completă și cea pe bază de ansamblu evidențiază tocmai cea de-a doua determinare calitativă a muzeului de artă, anume aceea care-i definește caracterul de instituție de știință, cu cea de-a doua funcție generală a sa, cea de cercetare științifică.

Totodată, aceste valențe fac obiectul culturii. Astfel, valorificarea completă și cea pe bază de ansamblu dau cea de-a treia determinare calitativă a muzeului de artă, respectiv aceea care-i definește caracterul de instituție de cultură, cu funcția generală corespunzătoare — culturală, instructivă, care decurge deci din bagajul de cunoștințe rezultat din cercetarea științifică individuală și de ansamblu a operelor de artă, și pe care muzeul îl pune la dispoziția publicului larg, prin mijlocirea operațiunilor muzeistice corespunzătoare.

Pe baza acestor determinări calitative care definesc caracterul și funcțiile generale — funcții care, la rîndul lor, se realizează prin funcțiile operative ale muzeului de artă — se poate conclude că acesta este o instituție cu o esență *sintetică*, adică o instituție de artă-știință-cultură, avînd funcțiile educativă, științifică și culturală.

Care este însemnătatea principială, teoretico-științifică a acestor concluzii? Ea este atît de ordin sociologic cît și muzeologic și constă în aceea că diferențiază dialectic specificul și locul muzeului de artă ca instituție socială în ansamblul suprastructurii și, în particular, în ansamblul acelor instituții care se ocupă cu valorificarea operei de artă.

Prin patrimoniul artistic pe care-l adăpostește, muzeul de artă este un tezaur de valori estetice și artistice create în decursul secolelor, un acumulator inepuizabil de sensibilitate și energie estetică și artistică. Prin valorificarea nemijlocită, vie și autentică a bogăției sale,

https://biblioteca-digitala.ro

muzeul de artă este una din cele mai efervescente și mai puternice surse de înnobilare a sufletului uman, sursă a cărei forță de iradiere, pe planul artelor plastice, bineînțeles, este inegalabilă. Definirea funcției educative ca funcție primordială a muzeului de artă are în vedere tocmai acest tărîm al spiritualității și sensibilității estetico-artistice, pe care se desfășoară acțiunea sa, acest profil umanist, democratic care configurează efectul social, finalitatea socială a acesteia.

Din punct de vedere al funcțiilor științifice și culturale, muzeul de artă este un barometru și totodată o antologie a creșterii și dezvoltării societății umane sub raportul conștiinței sale estetico-artistice — expresie vie și concentrată a naturii și forței sale creatoare —, a urcării sale necontenite pe treptele elevației spirituale, a voinței sale ireductibile și de neclintit de cunoaștere și autocunoaștere, a aspirațiilor sale spre perfecțiune și autodesăvîrșire. Aceștia și sînt indicii principali care situează muzeul de artă printre instituțiile naționale reprezentative ale unei țări, ca și printre instituțiile reprezentative ale geniului uman în societate. De aceea, muzeul de artă este astăzi un factor activ al societății contemporane și mai ales al societății socialiste.

Care sînt consecințele acestor determinări teoretico-științifice în practica muzeistică?

Funcția educativă se exercită în toată plenitudinea în sfera de organizare a expoziției permanente și a expozițiilor temporare ale muzeului de artă. Sub raportul acestei funcții primordiale a muzeului de artă vom considera expoziția de muzeu nu ca un manual de istoria artei, nu ca o istorie vizuală a artei, în care trebuie să fie înregistrate în mod obligatoriu toate fenomenele artistice, indiferent de calitatea artistică a operelor de artă de care dispune muzeul. Expoziția de muzeu este un ansamblu de opere muzeale de artă, adică un ansamblu de asemenea valori a căror menire fundamentală este aceea de a educa estetic pe oameni și care sînt capabile prin ele însele să și-o îndeplinească. Expoziția muzeului de artă este în primul rînd o expoziție de *artă* și nu o expoziție de *istoria artei* și acest lucru care decurge din însăși esența și funcția estetică a artei și, prin aceasta, din esența muzeului de artă trebuie avut în vedere în adoptarea principiului și criteriului de organizare a expoziției permanente sau a celor temporare de către muzeu.

În ceea ce privește funcțiile științifică și culturală ale muzeului de artă, ca funcții sincretice cu cea estetică, dar totodată subordonate acesteia, ele se realizează atît prin mijlocirea expoziției, care reprezintă, în același timp, și sinteza întregii activități muzeografice, cît și prin funcțiile operative ale muzeului — colecționarea, cercetarea, conservarea și propaganda patrimoniului artistic —, chemate să valorifice opera de artă în toată polivalența sa, ca fapt material al conștiinței estetice.

ETNOGRAFIA CLASEI MUNCITOARE: OBIECT ȘI DIRECȚII DE CERCETARE

LUCIA MUREAȘANU

https://biblioteca-digitala.ro